

Programlama Dillerinin Prensipleri

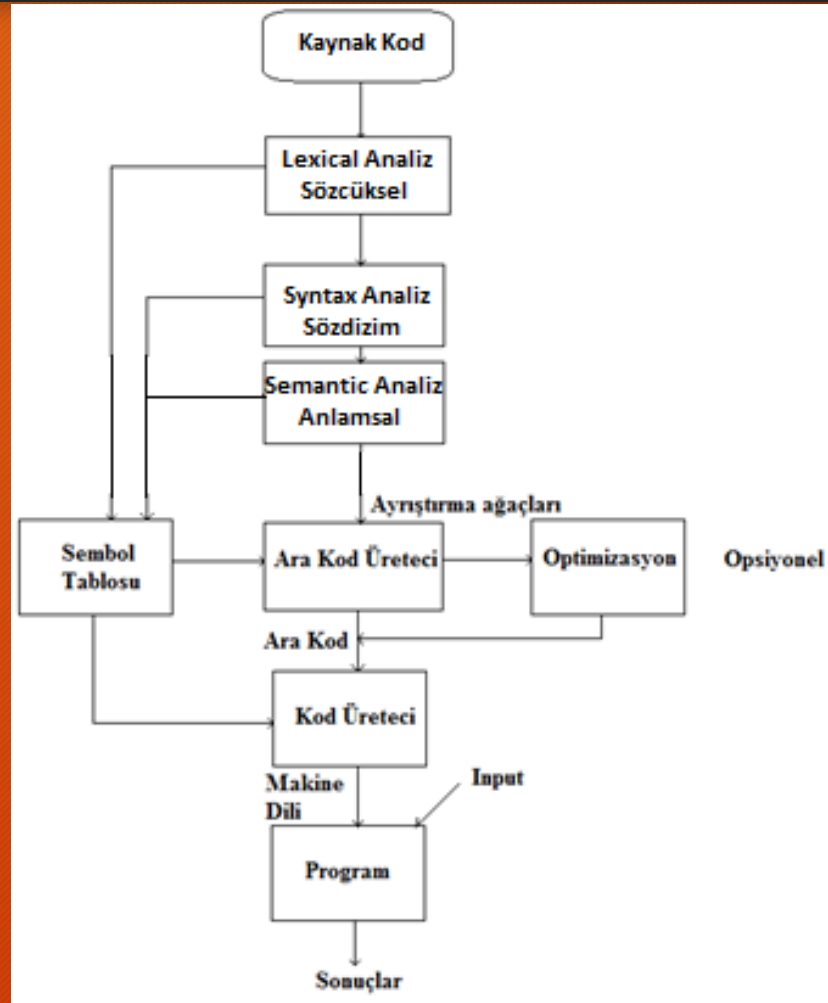
Hafta 3 - Dillerin Çevrimi Tanımlanması ve Tasarımı

Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih ADAK

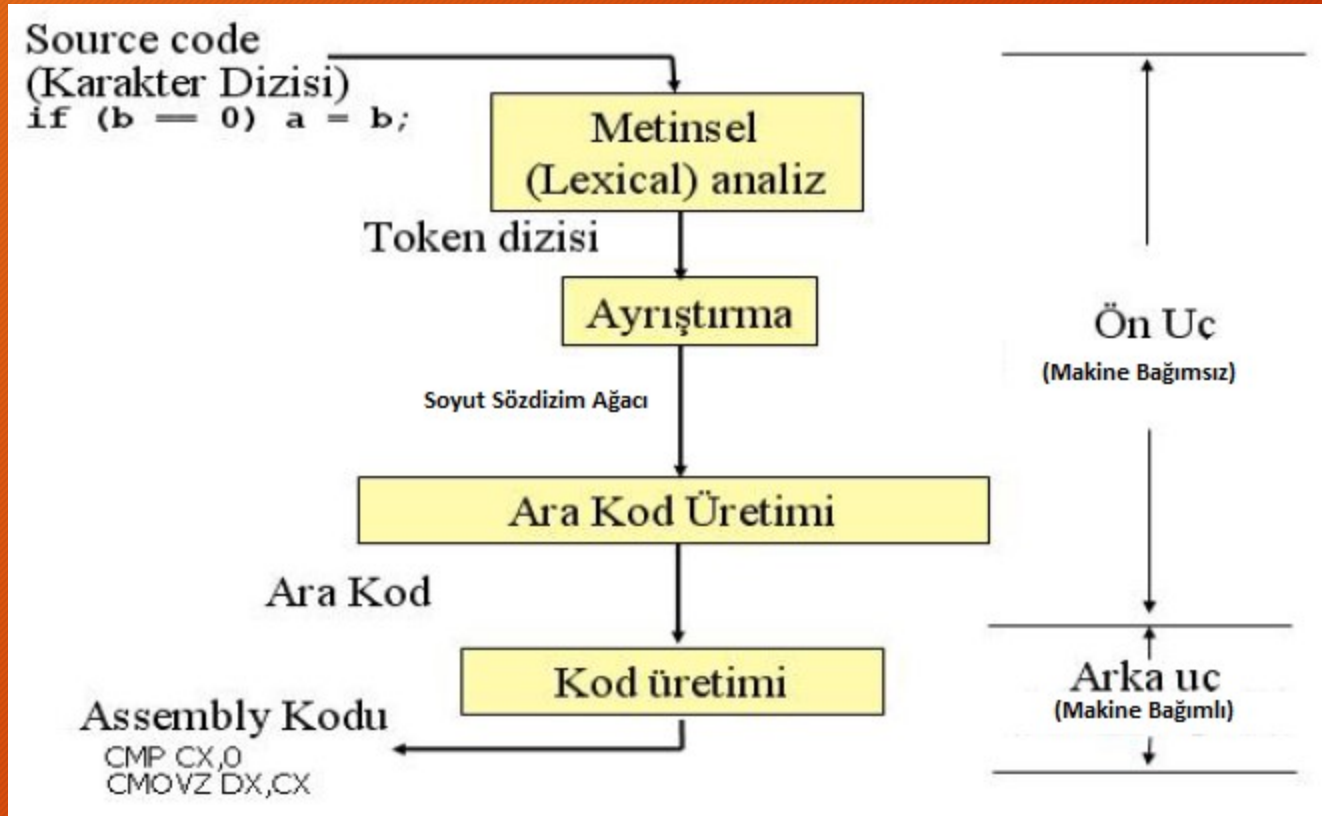
İçerik

- Derlenme temel süreçler
- Lexical analiz
- Sözdizim analizi
- Dilbilgisi kuralları
- BNF - EBNF
- Anlamsal analiz
- Kod Optimizasyonu
- Ara Kod Üretici
- Kod Üretimi
- Derleyici Yorumlayıcı

Derlenme Temel Süreçler

Derlenme Temel Süreçler

Sözcüksel (Lexical) Analiz

- Kaynak programın en alt düzeyli birimlerini (lexeme) belirler ve ayırt eder.
- Tek başına bir anlam taşıyan karakter katarlarını tanıır ve bunları ayırır.

```
program gcd (input, output);  
var i, j : integer;  
begin  
  read (i, j);  
  while i <> j do  
    if i > j then i := i - j else j := j - i;  
    writeln (i)  
  end.  
end.
```

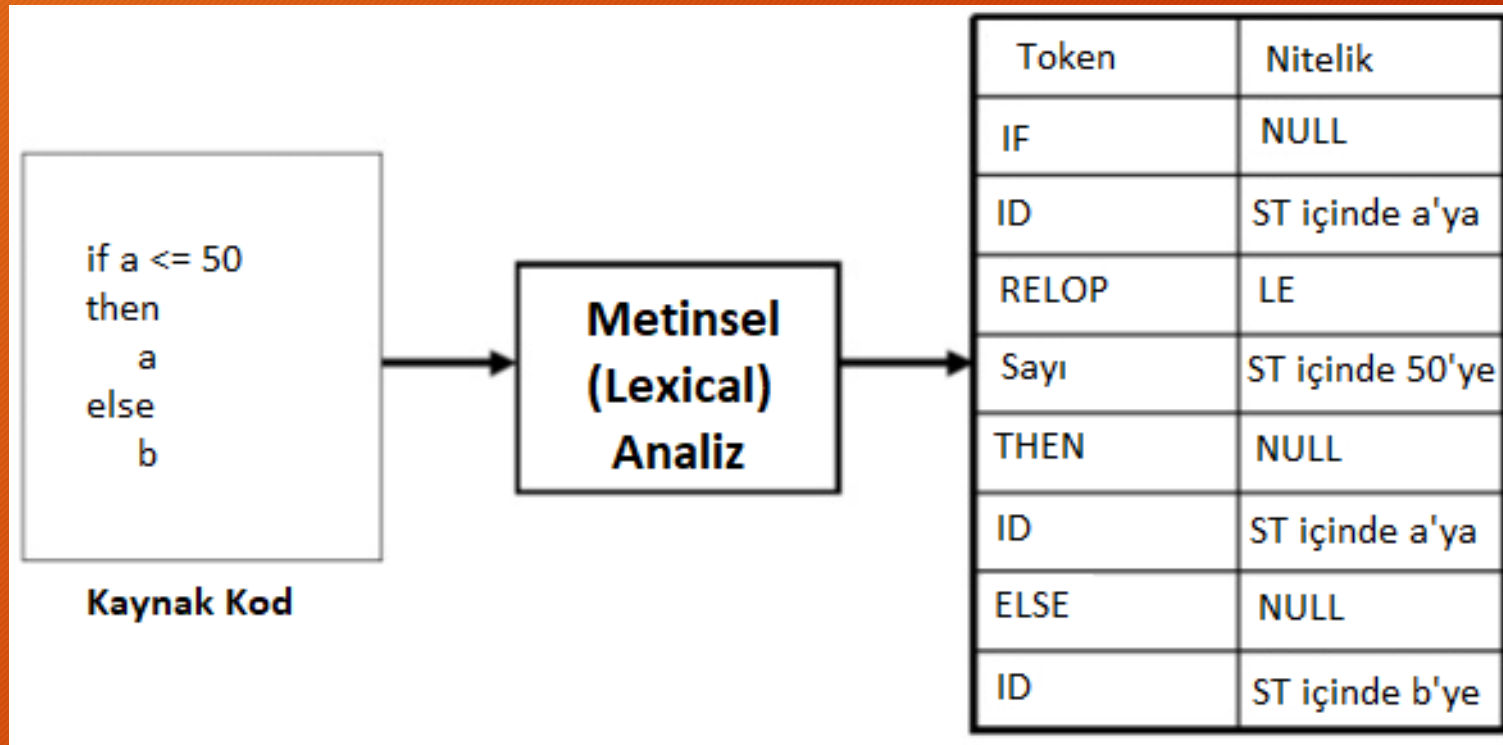

program	gcd	(input	,	output)	;
var	i	,	j	:	integer	;	begin
read	(i	,	j)	;	while
i	<>	j	do	if	i	>	j
then	i	:=	i	-	j	else	j
:=	i	-	i	;	writeln	(i
)	end	.					

Token Listesinin Oluşumu

Sonuc := veriler / 25		
Sonuc	(degisken,1)	tanımlayıcı
:=	(atama, nil)	Atama İşlemcisi
veriler	(değişken, 2)	tanımlayıcı
/	(bolme, nil)	Bölme İşlemcisi
25	(tamsayı, 3)	tamsayı

Token Listesinin Oluşumu

Sözdizim Analizi

- Kaynak programı oluşturan sözcüklerin programlama dilinin gramer kurallarına uygun bir sıralamada olup olmadıklarını belirler.
- Bu işlem için dilin gramer kurallarını ifade eden BNF ve CFG gibi araçlardan yararlanır.
- Eğer token dizisi için gramer bir parse ağacı oluşturuyorsa ifade söz dizim kuralları yönüyle doğru yazılmıştır ve gramer katarı üreten türetim adımlarını verir.

Dilbilgisi (Gramer)

- Dilbilgisi, bir programlama dilinin metinsel (somut) sözdizimini açıklamak için kullanılan bir gösterimdir.
- BNF (Backus - Naur Formu) ve CFG (Context-Free Gramerler) gibi gramerler somut söz dizimini açıklamak için geliştirilmiş gösterim araçlarıdır.
- CFG içerikten bağımsız dilbilgisi gösterim şeklidir. Belirsizlik içeren durumlar CFG ile gösterilemez.

Grameri Oluşturan Yapılar

- Başlangıç nonterminali
- Nontermineller
- Terminaller
- Kurallar

BNF

Reel sayılar için BNF kuralları

```
<reel sayı>      ::= <tam sayı - kısım> . <kesir>

<tam sayı - kısım> ::= <sayı> | <tam sayı - kısım> <sayı>

<kesir>          ::= <sayı> | <sayı> <kesir>

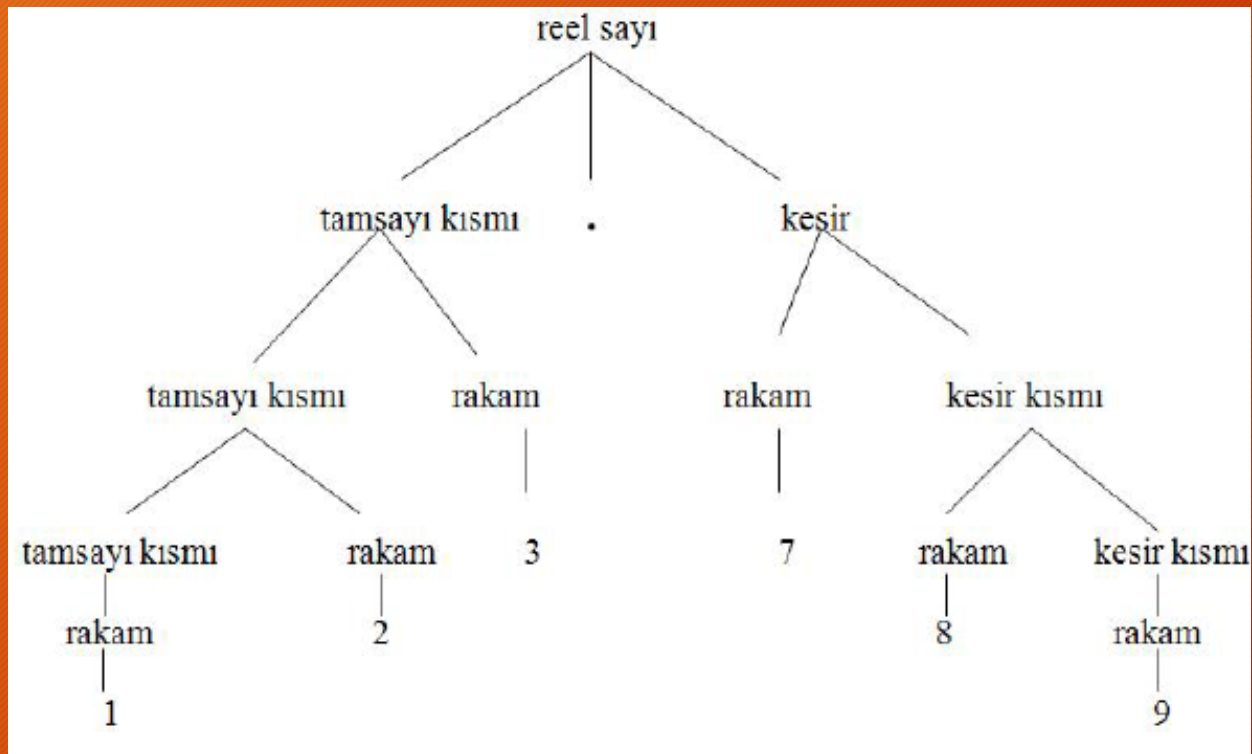
<sayı>           ::= <rakam> | <rakam>

<rakam>          ::= 0 | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9

<kesir>          ::= <rakam> | <rakam> <kesir>
```


Bir Kuralın Ayırıştırma Ağacı ile ifade edilmesi

Reel sayılar için Ayırıştırma Ağacı

Belirsizlik

- Bir dilin grameri eğer bazı katarlar için birden çok parse ağacı oluşturabiliyorsa bu gramer belirsiz bir gramerdir.
- Belirsizliği ortadan kaldırmak için belirsizliğin olduğu yere yeni non-terminal simgeler eklenir ve sadece sol-rekürsif veya sağ-rekürsif yapıya izin verilir.

$$E ::= E - E \mid 0 \mid 1$$

Sağ ve Sol Rekürsif

Sol-rekürsif CFG'ye örnek

$$S \longrightarrow Ra \mid a$$
$$R \longrightarrow ab \mid Rb$$

Sağ-rekürsif CFG'ye örnek

$$S \longrightarrow aR \mid a$$
$$R \longrightarrow ab \mid bR$$

EBNF

- BNF gösteriminin genişletilmiş halidir.
- Yineleme (repetition), Seçimlik (optionality) ve Değişirme (alternation) olmak üzere üç özellik yer almaktadır.
- EBNF'nin avantajı gösterimi kolaylaştırmasıdır.

EBNF Özellikleri

- Yineleme

EBNF

$\langle \text{ifade_listesi} \rangle ::= \{ \langle \text{ifade} \rangle ; \}$

BNF

$\langle \text{ifade_listesi} \rangle ::= \langle \text{boş} \rangle$

$\mid \langle \text{ifade} \rangle ; \langle \text{ifade_listesi} \rangle$

- Seçimlik

EBNF

$\langle \text{gerçek sayılar} \rangle ::= [\text{tam kısım}]. \langle \text{kesirli ifade} \rangle$

BNF

$\langle \text{gerçek sayı} \rangle ::= \langle \text{tam kısım} \rangle . \langle \text{kesirli ifade} \rangle \mid . \langle \text{kesirli ifade} \rangle$

- Değiştirme

$\langle \text{id} \rangle ::= \langle \text{karakter} \rangle$

$\mid \langle \text{id} \rangle \langle \text{karakter} \rangle$

$\mid \langle \text{id} \rangle \langle \text{rakam} \rangle$

BNF

EBNF

$\langle \text{id} \rangle ::= \langle \text{karakter} \rangle (\langle \text{karakter} \rangle \mid \langle \text{rakam} \rangle)^*$

BNF - EBNF

BNF

```
<ifade> ::= <ifade> + <terim>
          | <ifade> - <terim>
          | <terim>
<terim> ::= <terim> * <faktör>
          | <terim> / <faktör>
          | <faktör>
<faktör> ::= sayı | isim | (<ifade>)
```

EBNF

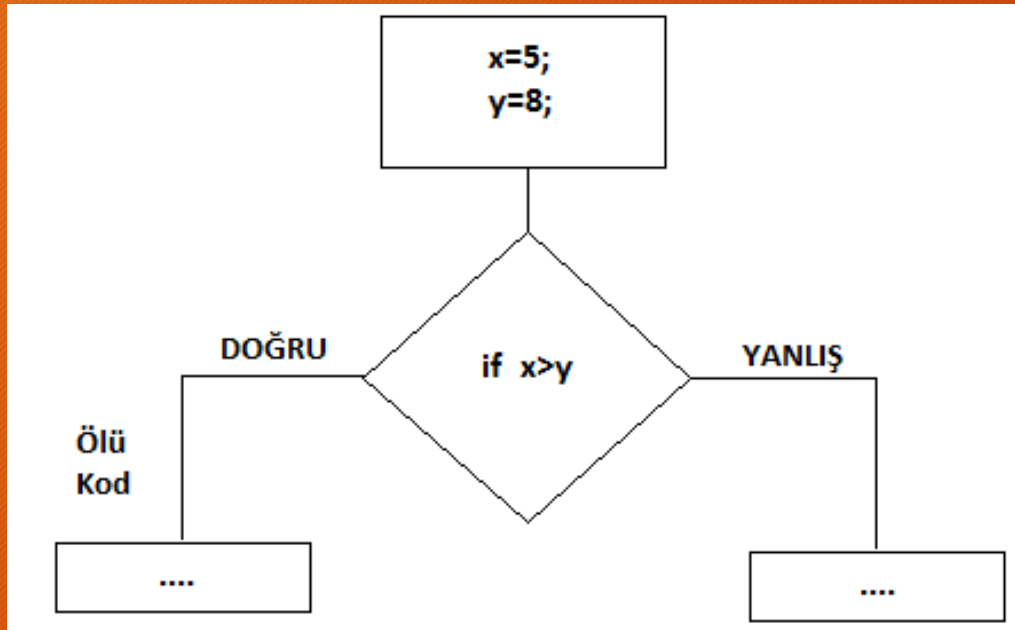
```
<ifade> ::= <terim>{(+|-)<terim>}
<terim> ::= <faktör>{(*|/)<faktör>}
<faktör> ::= '('<ifade>)' | isim | sayı
```


Anlamsal Semantik Analiz

- Gramer sadece dilin sözdizimini tanımlayabilir. Dilin çevrilmesi sırasında gerek duyulan bazı bilgileri tanımlamada regüler ifade ya da gramer kullanılamaz.
- Bu durumlarda semantik analiz devreye girer.
 - Tür atamaları
 - Null nesne erişimi
 - Değer atamadan okuma

Kod Optimizasyonu - Opsiyonel

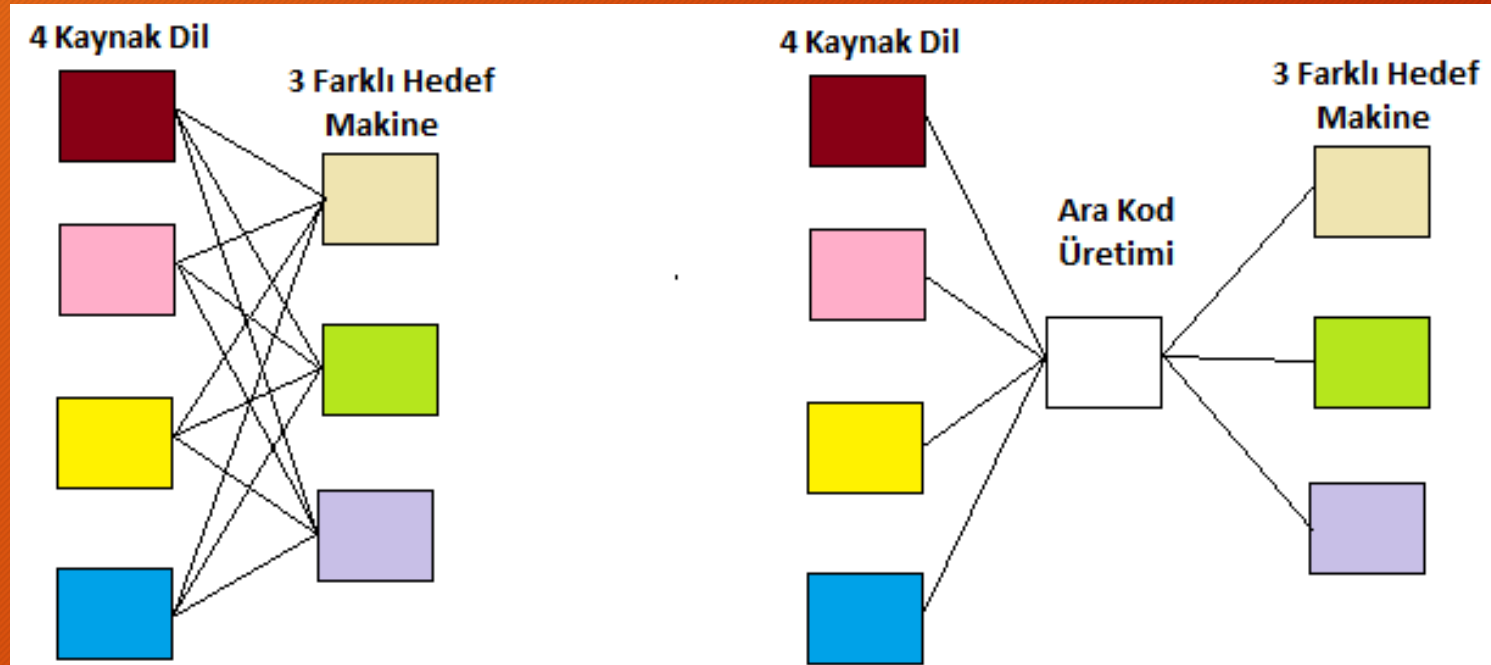
- Üretilen kodun, olası çalışma zamanını ya da bu kodu saklamak için gerekli bellek alanını azaltmak için yapılacak iyileştirmeler sürecidir.


```
do{  
    deger = 10;  
    toplam = toplam + deger;  
} while(toplam<100);
```

```
deger=10;  
do{  
    toplam = toplam + deger;  
} while(toplam<100);
```

Ara Kod Üreteci

Üçlü Adres Formu

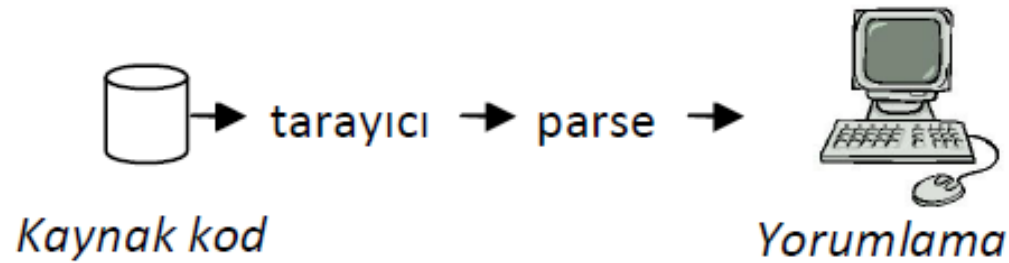
$$T3=T1*T2;$$

Kod Üretimi

- Bu aşamada donanımdan bağımsız ara koddan hedef donanımın simgesel/makina koduna dönüşüm (Sanal makinadan fiziksel makinaya geçiş) gerçekleştirilir.

Derleyici ve Yorumlayıcı

Yorumlayıcı

Derleyici

Kaynaklar

- Yumusak N., Adak M.F. *Programlama Dillerinin Prensipleri*. 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018
- Sebesta, Robert W. *Concepts of programming languages*. 11 ed. Pearson Education Limited, 2016.
- Sethi, Ravi. *Programming languages: concepts and constructs*. Addison Wesley Longman Publishing Co., Inc., 1996.
- Watt, David A. *Programming language design concepts*. John Wiley & Sons, 2004.
- Malik, D. S., and Robert Burton. *Java programming: guided learning with early objects*. Course Technology Press, 2008.
- Waite, Mitchell, Stephen Prata, and Donald Martin. *C primer plus*. Sams, 1987.
- Hennessey, Wade L. *Common Lisp*. McGraw-Hill, Inc., 1989.
- Liang, Y. Daniel. *Introduction to Java programming: brief version*. pearson prentice hall, 2009.
- Yumusak N., Adak M.F. *C/C++ ile Veri Yapıları ve Çözümlü Uygulamalar*. 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016